

Diskursanalyse af psykiatriske journaler fra 1850erne af studerende Lykke Olsen 2007

Indledning:

Opgaven er baseret på mine undersøgelser af sygejournaler fra 1850erne skrevet af Jydske Asyls (det nuværende "Århus Psykiatriske Hospital") første overlæge Harald Selmer. Den indledes med en kort beskrivelse af psykiatriens udvikling i Danmark i årtierne før 1852, hvor Jydske Asyl åbner. Jeg vil dernæst kort beskrive den psykiatrihistoriske historiografi, som groft sagt deler sig i to modsatrettede fløje. Den ene er utvivlsomt inspireret af Michel Foucaults syn på psykiatrien, som har haft en stor indflydelse på forståelsen af denne, og som jeg derfor vil beskrive mere indgående. En beskrivelse af diskurs, diskursanalyse og Foucaults tanker om magt vil derefter følge. Ved at undersøge Selmers diskurs i sine beskrivelser af patienterne og hans diagnoser vil jeg vurdere, i hvilken grad de to fløje er brugbare i forståelsen af psykiatriens udvikling.

Dansk psykiatris udvikling i 1800-tallet indtil Jydske Asyls åbning:

Før de psykiatriske anstalters etablering i Danmark mellem 1852-1915 lever de mest "gale" og "sindssyge", som de engang kaldes, i dårekister rundt omkring i landet. I forlængelse af de fremspirende oplysningstanker er der fra 1700-tallets slutning en stigende kritik af de inhumane dårekister. Det fører til oprettelsen af den første anstalt i landet, Bidstrup (det nuværende Sct. Hans), og forbedringer af dårekisternes forhold. Der er imidlertid kun plads til nogle af de mest syge på disse steder, og det bliver i første halvdel af 1800-tallet klart, at behovet for anstalter til patienter over hele landet er nødvendigt.¹ En gruppe københavnske læger henvender sig i 1845 til lægen Harald Selmer for at få ham til at lave en undersøgelse af, hvilke initiativer der er behov for, til at skabe bedre forhold for de sindssyge i Danmark. Redegørelsen skal bruges til en diskussion af problemet i stænderforsamlingen. Hans besvarelse kommer i 1846 med værket *Almindelige Grundsætninger for Daarevæsenets Indretning*. Selmer argumenterer for, at "Afsindighed maa betragtes som en Sygdom".² Han er af

¹ Jensen, Morten Lundby, *Den Jyske historiker*, "Fra landsbytosse til psykiatrisk patient", nr. 40, 1987, s. 33

² Mellergård, Mogens, *Epoker i dansk psykiatri*, Munksgaard, København, 2000, s. 47-49

den opfattelse, at sindssygdom er en legemlig sygdom, som kommer til udtryk via psyken. Efter den kristne dogmatik er sjælen udødelig og kan ikke forandre sig og kan derfor ikke blive syg. Selmer er dog af den overbevisning, at der finder en vekselvirkning sted, så at sjælen kan påvirke kroppen og omvendt.³ Han mener, at vejen til helbredelse går igennem alvor og fornuft. Den moralske behandling giver patienten selvtillid og trøst og har til formål at vække dennes tabte sans for orden, mådehold og selvbeherskelse. Fysisk straf skal undgås så vidt muligt, og patienten skal aktiveres med arbejde (se fodnote 6). Selmer opfatter sin vigtigste behandlingsmetode af de sindssyge (den moralske behandling) som et "...af Humanitet og fornuftig Kjærlighed gennemtrængt,...Opdragelsessystem".⁴ Selmers sygdomsopfattelse er baseret på en tro på, at der findes et sundt, rigtigt sjæl-legeme, der ligger til grund for den frie vilje og den sunde fornuft. Disse to egenskaber er sat ude af kraft hos de sindssyge, og de kan ikke gøre for deres handlinger. Selmer konkluderer, at sindssygdommens behandling hører ind under lægevidenskaben, og at denne må være videnskabeligt funderet. Det vil sige, at man skal forsøge at finde årsagen til sygdommen ved hjælp af objektiv observation, beskrivelse og kategorisering.⁵ Behandlingen skal foregå på helbredelsesanstalter, som ledes af specialuddannede overlæger, der har suveræn magt på stedet. Stænderforsamlingen beslutter efter udgivelsen af Selmers værk at opføre en stor anstalt ved Århus, som Selmer bliver overlæge ved.⁶ Han skriver selv patienternes sygejournaler, og jeg har læst ca. 20 af dem fra perioden 1852-1861, og det er disse, som er grundlag for denne opgave. Journalerne er skrevet med gotisk skrift, og når der optræder spørgsmålstegn i citaterne, er der et ord, som jeg ikke kan læse.

Foucault og den psykiatrihistoriske historiografi:

Den danske historieskrivning om dansk psykiatri kan groft sagt deles i to traditioner: En klassisk psykiatrihistorie og en revisionistisk psykiatrihistorie. Førstnævnte beretter

³ Rønn, Edith Mandrup, *Det forrykte menneske*, Skippershoved, Ebeltoft, 2006, s. 42

⁴ Selmer, Harald, *Almindelige Grundsætninger for Daarevæsenets Indretning*, f. H. Eibe, København, 1846, s. 37

⁵ Rønn, 2006, s. 43

⁶ Møllergård, 2000, s. 50-52 og Kelstrup, Anders, *Galskab, psykiatri og galebevægelse*, Galebevægelsens Blad, København, 1983, s. 129-134

om en stadig fremadskridende udvikling væk fra fortidens uvidenhed og primitivitet og frem mod videnskabens sejr i nutiden. Afgrænsningen af sindssygdom er i denne tradition blevet opfattet som en uproblematisk handling. Det opfattes som alle andre sygdomskategorier som objektive størrelser. Den klassiske psykiatrihistorie indeholder efter min mening en indirekte understregning af, at der med videnskabeliggørelsen kommer en bedre og mere human behandling af de sindssyge.

Den revisionistiske historieskrivning er kritisk overfor det succesbillede, som den klassiske psykiatrihistorie tegner. Den fremstiller psykiatrien som en kontrollerende og disciplinerende praksis, der er stærkt ideologisk præget. Her beskrives sindssygdoms – og normalitetsbegrebet som en social og kulturel konstruktion, der er afhængig af ideologiske, subjektive og ikke-videnskabelige kriterier. Desuden spiller magtrelationer ind på denne konstruktion.⁷

Michel Foucault har i værkerne *Sindssygdom og psykologi* og *Galskaben i den klassiske periode* beskæftiget sig med psykiatriens historie, og den revisionistiske historieskrivning er uden tvivl inspireret af hans tanker. Foucaults tese er, at der indtil ca. 1650 er en vis tolerance overfor den gale, men efter dette tidspunkt begynder man at indespærre de gale i interneringsanstalter. Formålet med dette er at holde dem væk fra samfundet, da deres adfærd ikke er acceptabel i samfundets øjne. Sidst i 1700-tallet får interneringen en ny betydning, da denne traditionelt set fra dette tidspunkt efterhånden kendetegnes af en humanistisk videnskabelig forståelse, der ønsker at behandle de syge. If. Foucault er dette en illusion. Der opstår derimod et moralsk og straffende asylsystem. Den syge underkastes moralsk og social kontrol, der umyndiggør ham og giver ham skyldfølelse.⁸ Psykiatrien sidst i 1700-tallet er kendetegnet ved et ønske om at opdrage legemet via en konstant overvågning og registrering. De syge skal disciplineres, så deres adfærd kan accepteres af de samfundssatte normer. Samfundet ønsker at have magt over menneskelegemet, og de humane og sociale videnskaber er instrumenter for dette ønske. Foucaults tese er, at sindssygdom er ligeså meget kulturbetinget som naturbetinget. Den syge fremmedgøres af psykiatrien, som stadfæster hans anderledeshed i og med, at denne

⁷ Møllerhøj, Jette, *De måske udstødte*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2005, s. 224-226

⁸ Foucault, Michel, *Sindssygdom og psykologi*, Rhodos, København, 1971, s. 99 og 103-104

systematisk begrebsliggøres.⁹ Foucaults tanker om magt er også relevante for hans tese om de sindssyge og denne opgaves problemstilling. Ifølge denne er magt et mangeartet begreb, som både kan være meget nøje planlagt og mere tilfældig. Den viser sig i de instrumenter og procedurer, som nogle personer anvender overfor andre. Foucault argumenterer for, at magt i sig selv ikke er et negativt begreb, og at anvendelsen af den kræver, at dens subjekter besidder frihed. Magt behøver ikke at betyde fjernelsen af frihed, men den er ofte ustabil, fordi den møder modstand. Disciplin er et andet udtryk for magt, som beror på en tro om, at mennesket er et individ med en sjæl og skyld, som kan formes af andre. For at disciplineringen kan lykkes, kræver det en viden om de subjekter, der ønskes påvirket. Opnåelsen af denne viden forfiner og tilpasser disciplinens redskaber. Således er der en dialektisk vekselvirkning mellem viden og disciplinær magt. Den har til mål at udvikle dets subjekters selvkontrol og på andre måder påvirke deres karakterer. Disciplin er ikke nødvendigvis negativ. Det er en produktiv kraft, der ønsker at udnytte dets genstandes kapaciteter.¹⁰

Hvad er diskurs:

Diskurs er en form for sprogbrug med henblik på at undersøge, hvem der bruger sproget, hvordan, hvorfor og hvornår. Folk anvender det for at kommunikere opfattelser, ideer og følelser i situationer, hvor de interagerer med andre mennesker.¹¹ Diskurs er også en måde at repræsentere en del af verden og repræsentere den fra en bestemt vinkel. En metode til at identificere en diskurs er bl.a. at være opmærksom på ord, der ofte optræder sammen, og hvilke ord, der bruges ofte og hvordan.¹² Et andet aspekt af diskursen er en analyse af den sproglige stil, hvor der fokuseres på funktionen af de valgte ord og hvilken genre, teksten hører ind under. Desuden spiller konteksten også ind på diskursen, og hermed menes den kontekst, som har betydning for den brugte diskurs i teksten. Der er lokale og

⁹ Krause-Jensen, Esbern, *Viden og magt*, Rhodos, København, 1978, s. 179-181, 143 og s. 17-19

¹⁰ Hindess, Barry, *Discourses of Power*, Blackwell Publishers, Oxford, 1996, s. 100-102 og 113-117

¹¹ Van Dijk, Teun A., *Discourse as structure and process*, SAGE Publications, London, 1997, s. 2

¹² Fairclough, Norman, *Analysing discourse*, Routledge, London, 2003, s. 129 og 131

globale former for kontekst: Lokal kontekst er tid, sted, situationens omstændigheder, sociale roller og positioner, intentioner m.m. Global kontekst er situationens art, dvs. fx en retssag, lovgivning m.m. Social kognition som viden, normer, værdier og ideologier spiller også en afgørende rolle for diskursens udformning.¹³ Diskurs kan være en måde at opnå magt på, men kan også være en magtressource. Ved at anvende sin diskurs, viden og uddannelse overfor andre kan man få magt over deres viden, holdninger og ideologier.¹⁴ Diskurs er også social praksis, der kan forklares som måder at være på, repræsentere på og opføre sig på – identifikation, repræsentation og handling. Foucault skriver, at disse tre former indgår i et dialektisk forhold, hvor repræsentation har at gøre med viden og dermed med kontrol, handling med relationer med andre og dermed indflydelse på (magt over) andre. Identifikation vedrører sin relation til sig selv og etik.¹⁵ Foucault argumenterer for, at diskurs er viden fra de humanistiske videnskaber, som giver regeringer teknikker til at konstituere magt. Dette sker ved at anvende sprog, men ses også i arkitektur m.m. Diskurs konstituerer således samfund og kultur, men påvirkningen går også den anden vej. Det, som udsættes for denne dialektiske påvirkning, er repræsentationer af verden, sociale relationer mellem mennesker og disses sociale og personlige identiteter.¹⁶

Diskursanalyse af Selmers journaler:

Kontekst og genre:

Journalernes kontekst har jeg beskrevet, så jeg vil gå direkte til en genrebeskrivelse. De er videnskabelige dokumenter skrevet af en autoritet, der via objektive observationer og kategoriseringer søger at finde en årsag til sindslidelsen. De er skrevet af en fagmand i sit embede. Den formelle genre og autoritetens rolle ses i det faktum, at Selmer stort set kun anvender ordet "man", når han beskriver interaktioner med patienterne. Det er dog svært at tro, at han ikke selv har

¹³ Van Dijk, 1997, s. 11-12, 31 og 19

¹⁴ Van Dijk, Teun A., *Discourse as social interaction*, SAGE Publications, London, 1997, s. 20

¹⁵ Fairclough, 2003, s. 26-28

¹⁶ Van Dijk, *Discourse as social interaction*, 1997, s. 261 og 273

observeret og talt med patienterne, da journalerne er baseret på detaljerede beskrivelser af patienternes udseende og handlinger. Desuden citerer han dem direkte flere gange. Det vil kræve et uoverskueligt arbejde at indsamle så mange præcise oplysninger fra opsynspersonalet om hver patient. Det virker derfor efter min opfattelse ikke sandsynligt, at han ikke selv har observeret og talt med dem. Dermed må han anvende "man", selv når han omtaler sig selv. Det kan tolkes som en understregning af den tilstræbte objektivitet og dermed videnskabeliggørelse i journalerne. Det kan også være et tegn på en formel stil, hvor den anonyme autoritet viser sin afstand til patienten. Det kan således ses som en påvisning af magten over patienten, som Selmer reproducerer i sin diskurs overfor denne. Dermed er Foucaults påvisning af, at magt er en del af og produceres i diskursen, anvendelig på dette punkt. Det skal dog nævnes, at Selmer i en journal en gang bruger ordene "jeg" og "mig". Det sker, da han fortæller, at han giver en patient, som har forsøgt selvmord, en andagtsbog. Patienten ønsker senere at tale med Selmer for at fortælle, at han har fået en åbenbaring, hvor han fik at vide, at han ikke skulle forsøge selvmord mere. "...jeg gav ham en andagtsbog,..." og han "forlangte en samtale i enrum med mig og betroede mig, at han om natten ikke havde sovet, men fået en åbenbaring af ? hellig-? om natten. En hallucination var det ikke, men "det var blevet ham indgivet", at han ikke længere skulle forsøge at aflive sig, men skaffe sig fred ved at bekende Gud, hvem han tidligere havde benægtet." (s.88) Hvorfor Selmer i dette ene tilfælde vælger at omtale sig selv i første person er svært at afgøre. Lægen mener måske, at det er andagtsbogen, der indirekte er grunden til patientens beslutning om ikke at forsøge selvmord igen. Måske har disse hændelser påvirket ham så meget, at han, som noget usædvanligt for ham, vælger at betegne sig selv i første person og dermed bringe sig selv nærmere patienten. Det er dog kun et gæt, men hvis det er tilfældet, passer det med den klassiske psykiatrihistorie - nemlig at denne periode er et skridt mod en bedre behandling af patienterne, fordi Selmer her viser, at han bekymrer sig om patienten. Dette forløb er dog også en påvisning af, at gamle værdier som kristendom optræder side om side med den nye videnskabeliggørelse.

Værdier og normer:

En anden måde at kortlægge Selmers diskurs er via en undersøgelse af hans værdier og normer, og disse kan gøres ved at undersøge de ord, der ofte optræder i journalerne og den sammenhæng, de forekommer i. Selmer kommenterer i alle journalerne den pågældende patients grad af dannelse, fornuft, intelligens, opdragelse og forhold til arbejde. Et eks. er følgende citat: "Hun har ... faaet en god Opdragelse, er en pige med almindelig Dannelse, et ? Temperament, agtværdig Karakter, ret godt begavet fra Forstandens Side..." (s.116) Et eks. på det modsatte er: "Fruentimmer af Bondestanden, der rimeligvis har faaet en forsømt Opdragelse, tidlig er bleven fordærvet og i mange Aar har ført et berygtet Levned... en stupid, raa, lidenskabelig og ukjærlig Karakter, der i det Hele besidder løsagtige Fruentimmers sædvanlige Udyder."(s.118) Selmer dømmes således patienterne efter sine egne værdier, og journalerne får derfor af og til et stærkt subjektivt og fordømmende præg, som bryder den videnskabeliggørelse, som Selmer selv er fortaler for. Arbejdets værdi for Selmer ses i hans hyppige beskrivelse af patienternes arbejdsevne eller mangel på samme. "Han er faldet tydeligt til Ro ved dette Arbejde" (s.21) og "Siden han er bleven færdig med Oversættelsen og i nogle Dage ikke har havt saadan et Arbejde, synes han igjen at holde mere ham? i stille Grublerier. – Han er temmelig pirrelig, tør ikke nævne sit Navn,.." (s.21). Ligeledes er disciplinering af patienten også afgørende for Selmer, og ordet er meget ofte forekommende i journalerne. Foucaults pointering af disciplinens forekomst, opdragelsens vigtighed og arbejdet som en væsentlig værdi for formningen af patienterne stemmer således overens med ytringerne i Selmers journaler. Dog er Selmers opfattelse af arbejdets værdi bredere end Foucaults behandling af begrebet. Som det ses i ovenstående citat, mener lægen, at arbejdet har en god indvirkning på patientens sygdom, og dermed er arbejde ikke kun en ren materiel produktiv kraft. Selmer forsøger desuden at forklare patienterne under deres indlæggelse, at de er syge. Han gør sig dermed til dommer over deres tilstand og markerer sig overfor dem, som en, der ved bedre besked end dem selv. Således bruger Selmer sin position som læge til at skabe magt over patienten, og hvis patienten anerkender Selmers holdning, reproducerer handlingen magtforholdet. Selmers diskurs er således blandt andet et magtforhold, som er en måde at kontrollere og forme patienten jf. Foucault. Selmers arbejde med

at få dem til at forstå, at de er syge, er også et udtryk for en social praksis i hans diskurs, fordi han som læge (repræsentation og dermed viden og magt) i sine relationer til andre (handlinger) ønsker at påvirke dem. Hvad Foucault dog slet ikke overvejer i sin teori er, at lægerne evt. bruger sin magt overfor patienterne i et oprigtigt ønske, om de skal få det bedre, fordi de mener, at de lider. Det vil blive uddybet senere.

Selmers normer for det syge og raske kommer også til udtryk, når han beskriver patienter i bedring. Han betegner dem som naturlige, rolige, fornuftige, i stand til at samtale, og de kan arbejde. De opfører sig således i overensstemmelse med samfundets normer, og det er sandsynligt, at sindssygdom er kulturbetinget, fordi Selmer ser dem som værende i bedring, når de opfylder de herskende normer og værdier i 1800-tallet.

Videnskabeliggørelse og diagnoser:

Journalerne er skrevet som en blanding af informative og ekspressive sproghandlinger. Selmer ønsker som nævnt, at behandlingen af de sindssyge skal være videnskabelig, og det forsøger han at opnå ved at observere og beskrive patienterne objektivt i informative vendinger i journalerne. Dog skinner Selmers egne værdier som nævnt tydeligt igennem i ekspressive sproghandlinger. Videnskabeliggørelsen understreges også i hans diagnoscisering af patienterne, hvor han med begrebsliggørelse og kategorisering ønsker at skabe overblik over sygdommene. Det skaber en magt over patienten, fordi diagnosen er en dom foretaget af en autoritet, som omhandler patienten, og som denne ikke har kontrol over.

Selmers diagnoser i journalerne er følgende: Depression, mani, vanvid og melankoli. De bliver ofte kombineret med hinanden eller med andre ord. Jeg vil undersøge ordenes præcise betydning og derefter vurdere, hvilken holdning Selmer har til de syge, når han vælger at anvende disse ord. Ordet vanvid defineres i *Ordbog over det danske sprog* som ufornuft og tåbelighed,¹⁷ mens mani beskrives som "en sygelig overspændt sindstilstand, der ytrer sig i stærkt løftet stemning..¹⁸. Melankoli

¹⁷ Dahlerup, Verner, *Ordbog over det danske sprog XXVI*, Nordisk Forlag, København, 1952, s. 560

¹⁸ Dahlerup., bd. XIII, 1932, s. 957

betegnes som ”..trist sindsstemning; tungsind..”¹⁹, mens depression beskrives næsten ligeså.²⁰ Disse ord er kendetegnet af to ting, som er af interesse for min problemstilling. Betydningen af vanvid og mani viser Selmers holdning til de sindssyge som værende det modsatte af hans normer såsom fornuft og alvor. Her ses således, at Selmer opfatter dem som anderledes og ude af overensstemmelse med de normer, som staten ønsker. Betydningen af ordene melankoli og depression viser, at grunden til visse patienters ophold er, at de er nedstemte. Måske bryder de samfundets normer ved at være triste og uarbejdsdygtige, men det er sandsynligt, at man med indlæggelsen ønsker at hjælpe folk, der tydeligvis ikke har det godt.

Modalitet, modale adverbier og metaforer:

Selmer ønsker så vidt muligt at undgå brug af tvang, men af og til ser han sig nødsaget til at sætte patienterne i en celle, give dem spændetrøje på og lign. Når han beskriver sådanne hændelser i journalerne, anvender han stort set altid en modalitet, der indeholder en usikkerhed overfor handlingen, og som forsøger at legitimere denne. Det er således værd at bemærke, at Selmer kun bruger den form for ytring, når han beretter om brugen af tvang overfor patienterne. Et eksempel på talrige forekomster af disse udtryk er følgende: ”Matte bringes i Celle og lægges i Spændetrøje” (s. 70). Brugen af ordet *maatte* er tankevækkende, da han næsten konsekvent benytter det udtryk hver gang, patienterne udsættes for tvang. Han kunne nøjes med blot at skrive, at han *bliver* bragt i celle og lagt i spændetrøje, men i stedet vælger han *maatte*, hvilket antyder, at han ikke bryder sig om handlingen, og at han har behov for at legitimere den. Brugen af tvang overfor patienterne er eksempler på institutionens anvendelse af sin magt, men samtidig viser det også, at den almindelige behandling af patienterne og dermed magten over dem har mødt modstand jf. Foucault. At Selmer mener, at tvang er tegn på, at behandlingen er mislykket, antydes af hans brug af *maatte*, da det er en handling, han ønsker at undgå og kun benytter, når den øvrige behandling ikke har virket. At Selmer ikke bryder sig om anvendelsen af tvang taler på den anden side imod Foucault og den revisionistiske psykiatriskrivning. I denne ligger der en indirekte antydning af, at

¹⁹ Dahlerup, bd. XIII, 1932, s. 1233

²⁰ Dahlerup, bd. III, 1921, s. 628

samfundet er ligeglad med patienternes velbefindende i dets mål om at disciplinere dem til at passe ind i samfundets normer. Det er Selmers holdning til tvang et eksempel på, at det ikke er korrekt. På det punkt stemmer Selmers holdning mere overens med den klassiske psykiatrihistorieskrivning. Selmer fremviser en humanistisk holdning, som ikke er fremherskende i tidligere tids behandling af de sindssyge, og som er med til at bedre vilkårene for patienterne. Dermed er det et fremskridt for de sindssyges vilkår. Her ses Selmers diskurs igen i form af en social praksis, hvor han pga. sin etik ikke har det godt med at anvende tvang (identifikation og relation til sig selv). Et andet punkt, der strider imod Foucaults og den revisionistiske historieskrivnings pessimisme, er Selmers beskrivelse af sit opdragelsessystem som en kærligheds – og fornuftsmetode, som er citeret tidligere. Ordet kærlighed viser, at han bekymrer sig om patienternes velbefindende og ikke kun ser dem som elementer, der skal omformes, så de passer ind i samfundets normer. Dette samfund er således ikke blot kontrollerende og disciplinerede. Der er andre forhold i Selmers journaler, der taler for, at han har et oprigtigt ønske om at hjælpe patienterne, ikke fordi de ikke passer ind i samfundet, men fordi de lider. Det viser følgende ytringer: En patient "var ikke utilgængelig for Opmuntring." (s. 72) Hvis Selmer kun er interesseret i at kontrollere og disciplinere de sindssyge, vil der ikke være nogen grund til at forsøge at opmuntre dem. Alligevel gør han det, hvilket viser, at han ønsker, at de skal have det godt. En anden bliver "fritaget for Styrtebade, som han paastod gjorde ham mere betaget i Hovedet." (s.71). Selmer mener ikke, at patientens argument for at undgå styrkebade er korrekt, men det er værd at bemærke, at han efterkommer patientens ønske, fordi han oplever ubehag ved badene, og dette ubehag ønsker lægen at undgå. Det positive syn på psykiatriens udvikling er således også relevant her.

Et andet tegn på usikkerhed fra Selmers side er hans brug af modale adverbier. Han benytter relativt ofte ordene "næppe", "rimeligvis" i beskrivelsen af patienterne og desuden vendingen "det synes som om" hvilket viser, at den erhvervede viden om de sindssyge lav. Lægen er usikker omkring visse forhold, hvilket begrænser hans magt, da han ikke helt ved, hvad han står overfor. Som Foucault påpeger, stiger magten i takt med ens viden og omvendt.

Selmers brug af metaforer viser, at han kan finde på at dømme de syge hårdt, hvis deres opførsel er i strid med hans normer. En patient lader "Munden løbe med alskens Vaas" (s.40), og en anden "svarer helt hen i Vejret" (s.63). Trods Selmers ønske om at forstå og hjælpe patienterne er der af og til en fordømmende holdning overfor dem i journalerne. Det gælder fx løsagtige fruentimmere, og andre kvinder, der fx er grove i munden eller mænd, der er rå, brutale og demoraliserede. Selmer betegner også af og til patienternes handlinger eller udtalelser som "Taabeligheder" eller "Nonsens". Udtrykkene viser en fordømmelse, der placerer patienterne i et magthierarki, hvor lægen er i besiddelse af de ønskværdige egenskaber nemlig fornuft og selvkontrol. Evner, som patienterne viser ved de beskrevne handlinger, at de ikke besidder. Dermed bruger Selmer denne diskurs til at sætte sig over patienterne. Selmer viser således meget tydeligt sine normer og værdier i journalerne, og at han ønsker, at de skal opføre efter disse. Således har Foucault til dels ret i sin pointering af, at institutionernes formål er at kontrollere, disciplinere og forme patienterne, så de kan leve op til de etablerede normer.

Selmer benytter også ofte metaforen, at patienten "taber mere og mere af sin Holdning" (s.114) eller "tabte ... Herredømmet over sig selv." (s.87) Ordet "taber" antyder Selmers tidligere omtalte holdning om, at patienterne er ofre for sindssygen. De kan ikke gøre for deres handlinger, da ordet jo betyder noget, man gør utilsigtet. Holdningen og metaforen rummer en forståelse af patienten og opfattelsen af denne som uskyldigt offer, men samtidig også en slags umyndiggørelse. Hvis patienten ikke er skyld i sine handlinger, antydes det indirekte, at en anden og bedre vidende (lægen) bestemmer over patienten. Trods Selmers ønske om ikke at anvende tvang og vilje til at forstå de syge, er der dog et eksempel på, at Selmer anvender tvang overfor en patient, hvor det er svært ikke at se det som ren straf for en bevidst handling. Selmer beskriver det således i journalen: "... blev det Dagen efter lagt hende?, at man agtede at give hende, hvis hun ikke forbedrede sig – en ?, der blev modtaget med trods og frækhed. Den følgende Dag (i går) begik hun atter Uordener, overfaldt Opsynet med grovheder og slog det et blå Øje. Umiddelbart efter blev der ved Overopsynsmanden (Overlægen til stede) tildelt hende 30 slag på Ryggen af en reglementeret ?, som imidlertid ikke synes at have knust hendes trods og frækhed..."

(s.95-96). Understregningen overfor hende, at de vil give hende prygl, hvis hun ikke stopper, og hans bemærkning om, at det ikke synes at hjælpe, indikerer, at han tror, hun handler forsætlig. Det stemmer ikke overens med hans tidligere beskrevne opfattelse af, at de syge ikke kan gøre for deres handlinger. Hvorfor det forholder sig sådan, er vanskeligt at afgøre, men måske har Selmer af en eller anden grund svært ved at tro på, at denne særligt voldsomme patient ikke har kontrol over sine handlinger. Pryglingen og dens manglende effekt er endnu et eksempel på, at deres magt over patienterne er begrænset og møder modstand. Den er et tegn på magtesløshed, og Selmer anvender den, fordi han ikke ved, hvad han ellers skal gøre. Han ønsker som nævnt at undgå tvang så vidt muligt, og prygling benytter han sig normalt ikke af, så det må ses som en sidste nærmest desperat løsning.

Konklusion:

Ovenstående diskursanalyse viser, at både Foucault og den klassiske psykiatrihistorie er relevante i læsningen af journalerne. Selmer viser med sit sprog og handlinger, at hans diskurs er en magtdiskurs og social praksis, som han benytter sig af til at forstå, behandle og forme patienterne. Han beskriver og kategoriserer dem, hvilket har til mål at give ham en viden til at påvirke dem. De sindssyge opfylder ikke hans og dermed samfundets normer og værdier, hvilke er fornuft, arbejdsomhed, alvor og selvbeherskelse. Med sin moralske behandling, som er en del af hans diskurs, forsøger han at påvirke dem, så de kan leve op til hans normer. Foucaults tese er således brugbar, da han understreger psykiatriens mål som værende at opdrage patienterne, så de kan leve op til samfundets krav. Psykiatriens historie som en klart fremadskridende udvikling er således diskutabel.

På den side overser Foucault den mulighed, at man med denne behandling også ønsker at hjælpe patienterne, som man ser som syge og lidende mennesker. Selmer viser med sin diskurs, at han forsøger at forstå de syge og fjerne deres lidelser. På den måde stemmer journalerne også overens med den klassiske psykiatriskrivning, da man med den nye viden ønsker at forstå og helbrede de syge, hvilket er et fremskridt i forhold til tidligere.

